

Nyere indvandrersprog 9.6

Af Pia Quist

Indvandrersprog siden 1960'erne

Dette kapitel giver en kort beskrivelse af ord og enkelte vendinger som siden slutningen af 1990'erne er registreret hos blandt andet unge sprogbrugere i Danmark. Ordene stammer fra nyere indvandrersprog. Med nyere indvandrersprog menes i denne sammenhæng de sprog som er kommet til Danmark i forbindelse med indvandringen af såkaldte gæstearbejdere i 1960'erne og familiesammenførte og flygtninge i 1980'erne og 1990'erne (jf. kap. 19.11 i bd. 5). Den nyere indvandring har blandt andet medført at der i Danmark i dag tales over 120 forskellige sprog (K. Risager 2006). De fleste af disse har relativt få brugere sammenlignet med landets store indvandrersprog.

Det største af de nyere indvandrersprog er *arabisk*, som anslås at have cirka 70.000 talere spredt i hele landet, men med de største grupper i Århus og København. Det næststørste nyere indvandrersprog er *tyrkisk*, som anslås at tales af cirka 50-55.000 i Danmark, heriblandt også danskere med kurdisk oprindelse som behersker både tyrkisk og kurdisk. Derefter kommer *serbokroatisk* (serbisk, kroatisk og bosnisk) med cirka 40-45.000 talere og *kurdisk* med 30-40.000 talere. Vi kender ikke på nuværende tidspunkt til leksikalske lån fra andre nyere indvandrersprog (som for eksempel vietnamesisk eller tamil), og derfor vil dette afsnit alene behandle leksikalske påvirkninger fra de nævnte fire største minoritetssprog.

Flersprogede kontekster

I de største danske byer, København, Århus og Odense, findes boligområder med etnisk blandede beboersammensætninger, hvilket betyder at sprogbrugere med forskellige sprog lever side om side. Fællessproget for unge mennesker der vokser op i disse flersprogede kontekster, er dansk. Men tilstedeværelsen af arabisk, tyrkisk, kurdisk osv. betyder at sprogbrugerne har mulighed for at inddrage ord fra disse sprog i deres danske samtaler. I skolen, ungdomsklubber og fritidsinstitutioner kommunikerer unge mennesker i sprogligt blandede grupper. Der er derfor skabt rum for at udvikle ungdomssproglige stilarter eller varieteter som bruger træk fra de nyere indvandrersprog (P. Quist 2000 og 2008; L.M. Madsen 2008; M. Vedsgaard Christensen 2012).

Sådanne stilarter eller varieteter er beskrevet i de større byer i Skandinavien (Stockholm: U. Kotsinas 1988; Malmø: P. Bodén 2007; Oslo: B.A. Svendsen & U. Røyneland 2008; Århus: M. Vedsgaard Christensen 2012 og 2004; København: P. Quist 2000 og 2008. Se endvidere P. Quist & B.A. Svendsen (red.) 2010) og det øvrige Europa (bl.a. Berlin: H. Wiese 2009; Hamborg: P. Auer 2003; I. Dirim & P. Auer 2004; Utrecht: J. Nortier 2001). De sproglige og indvandringshistoriske kontekster i de forskellige lande og byer er naturligvis forskellige, men vi ser alligevel parallelle processer som resulterer i udviklingen af multietniske sprogpraksisser i de forskellige storbyer. Og interessant nok

er mange af ordene som gennemgås i dette afsnit, de samme som bruges i Berlin, Oslo, Malmø osv. Således er ordene *lan*, *kız*, *wollah*, *habibi* og *yalla* – der har tyrkisk og arabisk oprindelse – registreret i alle ovennævnte undersøgelser (P. Quist & B.A. Svendsen 2015).

I 2014 udkom ordbogen *Gade / dansk ordbog* med cirka 450 opslagsord, som over en årrække er registreret og beskrevet af rapperen Ali Sufi og gadeplanspædagog Tobias Cadin Borup (se bd. 1, s. 233 f.). Selvom ordbogen ikke følger de helt samme standarder som andre moderne ordbøger, udgør den et vigtigt bidrag til vores viden om leksikalske indlån i dansk fra nyere indvandrersprog, fortrinsvis indlån af slangkarakter. Størstedelen af opslagsordene stammer fra raptekster og kan ikke siges at være udbredte i talesprog. Men en del af ordene er etablerede som en del af omgangssproget blandt unge i flersprogede sammenhænge. De ord som beskrives nærmere nedenfor, er ord som forekommer i *Gade / dansk ordbog*, men som også er registreret i forbindelse med ovenfor nævnte forskningsprojekter.

Leksikonindlån og kodeskift

Indlån af enkelte ord og fraser (*leksikonindlån*) er funktionelt forskelligt fra *kodeskift*. *Kodeskift* forstås i andetsprogsforskningen sædvanligvis som en sammenstilling af to eller flere *sprog* eller *koder*. Samtaleparter som benytter sig af kodeskift, kender almindeligvis de anvendte sprog eller koder. Et eksempel kan være tyrkisk-danske unge der løbende skifter mellem dansk og tyrkisk i en samtale (som bl.a. beskrevet af J. Normann Jørgensen 1998).

Kodeskift er almindeligt for sprogbrugere i Danmark som behersker to eller flere sprog. *Leksikonindlån*, som beskrives i denne artikel, skal således forstås adskilt fra kodeskift. Med *leksikonindlån* menes her nye ord eller fraser som bruges i dansk uden at der

skiftes til et andet sprog eller en anden kode. Ordene har ofte slangkarakter eller fungerer samtaleregulerende, dvs. som diskurspartikler. Vi skal i det følgende se eksempler på begge dele.

Diskurspartikler

Wallah, *wallah billa* og *wallah koran*

Flere af de indlånte ord fungerer som diskurspartikler. Det vil sige at de bruges til at modificere det der siges, for eksempel ved at forstærke eller understrege en ytring. Det måske mest udbredte og bredest kendte ord som forbindes med de unges indlån fra nyere indvandrersprog, er diskurspartiklen *wallah* (eller *vollah* eller *wolla*; der findes i litteraturen ingen fast konvention for skrivemåden, jf. T. Opsahl 2009).

Wallah er oprindeligt et arabisk ord der betyder 'ved Allah' eller 'jeg sværger ved Allah'. Det bruges som en forstærkende diskurspartikel omtrent i betydningen 'jeg sværger', 'helt ærligt' eller 'det er sandt hvad jeg siger'. Det bruges også med spørgende intonation i betydningen 'er det sandt?' eller som en interjektion 'virkelig!?!'. *Wallah* er første gang registreret i slutningen af 1990'erne blandt lokale grupper af unge i København (P. Quist 2000), men blev senere eksponeret i medierne i 2000'erne i bl.a. Danmarks Radios produktioner *Mujaffaspillet* og *Yallahrup Færgby*. ▶

I dag kendes og anvendes *wallah* af unge i hele landet – nogle bruger det som en del af deres eget sprog, andre som et parodierende træk (P. Quist & J. Normann Jørgensen 2007). Vendingen *wallah billa*, en udvidelse af *wallah*, er også udbredt. Den stammer ligeledes fra arabisk og skulle angiveligt komme af en sammentrækning af *bi ism Allah* 'i Allahs navn'. *Wallah* bruges også sammen med *koran* – eller *quran* (udtales *korán* – med tryk på anden stavelse og *fortunge-r*), som er en almindelig forstærkende interjektion med

næsten samme betydning som *wallah*. For eksempel “det var en elendig fodboldkamp, *wallah koran*”.

Ev og inshallah

En anden almindelig diskurspartikel er *ev* eller *ew* (uvis stavemåde), som bruges som en påkaldelsesmarkør, ligesom for eksempel *hey* eller *hallo*, når man ønsker andres opmærksomhed; for eksempel “*ev* hør lige her”. Ordets oprindelse er usikker, men muligvis tyrkisk eller kurdisk.

Kendt er også *inshallah*, et ord oprindeligt fra arabisk. Det bruges i arabisk såvel som i dansk som en slags besværgelse i betydningen ‘om Gud vil’, for eksempel “jeg bliver student til sommer, *inshallah*”.

Ord og slang

Nogle ord kan være sjældne og kun brugt helt lokalt, andre har større udbredelse. De ord der nævnes i det følgende, er registreret i flere undersøgelser, og flere af dem kendes også fra andre lande, Sverige, Norge og Tyskland (P. Quist og B.A. Svendsen 2015).

En større del af indlånene fra nyere indvandrersprog har karakter af slang. Det vil sige de bruges og fungerer uformelt og står i stedet for et “normal-

Inshallah stammer fra arabisk og betyder ‘om Gud vil’ og har nogenlunde samme funktion som når man siger *forhåbentlig* om noget der skal ske i fremtiden. Som tegneseriestriben i *Politiken* 5. november 2015 antyder, er ordet måske på vej ind i det almene danske ordforråd.

sprogligt udtryk” (S. Anker-Møller mfl. 2001; jf. kap. 8.7 ”Slang”). Flere af ordene har ikke i deres oprindelse karakter af at være slang, men får det i deres danske kontekst.

Para

Det tyrkiske ord *para* er for eksempel det almindeligt brugte ord for *penge* i Tyrkiet, mens det i de unges brug af ordet i en dansk kontekst får en mere markeret betydning som kan sammenlignes med brugen af *gysser*, *moneter* eller *slanter* i stedet for *penge*. En pluralisform med *-s*, *paras*, er registreret, skønt *para* ikke bøjes i pluralis på tyrkisk. Formen *paras* kan altså være blevet til efter engelsk (eller eventuelt spansk) mønster.

Lan, habibi, kardeş, gardaş og kız

Et udbredt udtryk er *lan*, der stammer fra tyrkisk og oprindeligt betyder ‘ung mand’ eller ‘mand’. Det bruges af de unge på samme måde som man i dansk længe

Butikker opstår og lukker igen. I nogle år omkring 2010 husedes iskiosken *Yalla Is*, grundlagt af en pakistansk indvandrer og navngivet af en af sønnerne med forskellige indvandrerkontakter. *Yalla* er som anført arabisk og betyder 'kom, lad os gå'.

har brugt *mand* som en efterhængt partikel der understreger det sagte, altså for eksempel "det er sejt, *lan*". Det bruges også som benævnelse eller kaldenavn for en person, ven eller fremmed, "hej, *lan*" eller "*lan*, vil du med?"

Et par andre udtryk bruges om en 'ven' eller 'veninde'. Fra arabisk er *habibi* hentet. Det er en kærlig betegnelse for en person man synes om. *Kardeş* stammer fra tyrkisk og betyder 'søster' eller 'bror'. Det bruges blandt de unge bredt i betydningen 'ven'. Tæt på i udtale og betydning ligger *gardash*, som også er udbredt i betydningen 'bror' eller 'ven'. Oprindelsen er uklar. Det er arabiskbaseret, men øjensynlig kommet ind via tyrkisk og/eller kurdisk.

Et almindeligt udtryk for 'pige' er det tyrkiskbase-rede *kız*. Dette ord er udbredt og registreret i alle de ovenfor nævnte undersøgelser. Pluralisformen *kızlar* kendes også, ligesom det er registreret at suffikset *mak*

(som på tyrkisk betyder 'lave' el. 'gøre') tilføjes – *kız-mak*, det vil sige 'at lave/gøre noget med en pige'.

Yalla

Yalla stammer fra arabisk og betyder omtrent 'kom, lad os gå' og bruges i denne betydning af de unge. Det kan også bruges som et udråb "yalla!" og betyde 'skynd dig!'. *Yalla* blev bredt kendt i Danmark, da ordet indgik i titlen på en julekalender for voksne i Danmarks Radio i 2007, *Yallahrup Færgeby* – et ordspil på den klassiske julekalender for børn *Jullerup Færgeby*, der blev udsendt første gang i 1974. *Yallahrup Færgeby* foregår i et multikulturelt, etnisk blandet forstads kvarter. Flere af de ord som også kendes fra de danske undersøgelser, bruges af julekalenderens figurer, for eksempel *wallah*, *kız*, *lan*, *habibi* og *yalla*. På Nørrebrogade i København lå i en periode en populær iskiosk som hed *Yalla Is*. Den findes dog ikke længere.

Salam

Som hilsen kan de unge bruge *salam*. Ordet kan være hentet fra både tyrkisk og arabisk idet det benyttes som hilsen i flere muslimske lande. Det stammer oprindeligt fra den arabiske hilsen *Assalamu alaikum* (stavemåden varierer), der omtrent betyder 'må Guds fred være med dig'. *Salam* bruges af de unge i betydningen 'hej' eller 'goddag/farvel' og kan bruges både når man mødes, og når man tager afsked. *Salam alaikum* bruges også, men er så vidt vides mindre udbredt blandt unge.

Vur

Vur har tyrkisk oprindelse (og eventuelt også arabisk, men det er usikkert). Det bruges substantivisk om 'ballade' eller 'bank', for eksempel "skal du have *vur*?". Ordet er også registreret med dansk verbal morfologi, "jeg *vurder* dig".

Tabuiserede ord

Til sidst i rækken af indlån med slangkarakter skal nævnes en gruppe af mere tabuiserede ord. Fra tyrkisk kendes ordene *bok*, *göt* og *yarak*, som betyder henholdsvis 'lort', 'røv' og 'pik'. Udbredt er også det tyrkiske *siktir*, der ligesom på tyrkisk betyder 'knepe'. Det bruges som et udråb med omtrent samme stilværdi som det engelske *fuck*. Ofte bruges det i forbindelse med *lan* (*siktir lan*) i betydningen 'skrid', 'fuck af'.

Fra serbisk eller kroatisk kendes *pička*. Det bruges om kvindens kønsorgan, 'fisse' eller 'kusse', men også i en nedsættende betydning om en ' prostitueret', ' luder'.

Halal og kebab

En del ord fra nyere indvandrersprog har fundet vej ind i dansk gennem mødet med indvandrernes mad-

kulturer. Disse ord er ikke som de ovenstående blevet en del af dansk via ungdomsgrupper, men gennem indførte produkter solgt i forretninger som de seneste 30-40 år er etableret her i landet. I det følgende beskrives de to almindeligste af disse indlån, nemlig *halal* og *kebab* – to ord som er blevet næsten symbolske for indvandrere og indvandrersprog i Danmark. *Halal* og *kebab* er også blevet produktive i dansk i den forstand at de bruges i ordsammensætninger, som på forskellige måder betegner noget der har med indvandrere at gøre.

Halal stammer fra arabisk, hvor det betyder 'tiladt' eller 'lovligt'. I dansk bruges ordet om muslimsk rituel slagtemåde, som blandt mange muslimer regnes som ren. Ordet er første gang registreret i dansk i 1980 (P. Jarvad 1999a) og er i dag almindeligt i sammensætninger som *halalslugter* og *halalkød*. Den syriskfødte politiker Naser Khader dannede i 2000 ordet *halalhippie* om den politisk korrekte dansker der var for blød over for utilpassede indvandrere. I 2001 udkom romanen *Halality* af den danske forfatter Jeff Matthews (født 1974). Titlen signalerer romanens multietniske univers, og *halal* bruges dermed som overbegreb for 'noget der har med indvandrere at gøre'.

Et andet udbredt indlån er *kebab*. *Kebab* er et pan-arabisk ord der bruges på både arabisk, tyrkisk, farsi og urdu. Det bruges om den populære orientalske madret som består af grillet kød der skæres af et spyd. *Kebab* er en etableret del af den danske café- og fast-foodkultur, og ordet bruges som følge deraf i flere sammensætninger – *döner-kebab* (den tyrkiske version af retten), *sish-kebab* (grillet kød på spyd med grøntsager imellem). *Kebabish* og *Kebabistan* er navne på restauranter i København. I Norge er *kebab* sat i forbindelse med de unge etniske minoriteters sprog i udtrykket *kebab-norsk* (et nedsættende udtryk svarende til *perkerdansk*).

Spredning

Udvalget af ord ovenfor må hverken forstås som udtømmende eller som et udtryk for et fast etableret ordforråd blandt unge i flersprogede kontekster. Ord med karakter af slang er i deres natur flygtige. De kan opstå i en gruppe og være populære i en periode for så at forsvinde igen. Der vil også være stor forskel på hvem og hvor mange der anvender ordene, og hvor ofte de anvendes. Der er for eksempel ingen en-til-en-sammenhæng mellem etnisk baggrund og brugen af ordene – der er piger og drenge med dansk flertalsbaggrund der kan krydre deres sprog med de tyrkiske og arabiske ord, og omvendt er der piger og drenge med mindretalsbaggrund som aldrig kunne finde på at

Det moderne indvandrersprog som er trængt længst ind i dansk, er utvivlsomt adjektivet *halal*. Det stammer fra arabisk, hvor det har betydningen 'rituelt tilladt, lovligt', men i dansk har det ofte en mere vag betydning som blot signalerer relation til indvandrersforhold. Ordet optræder af gode grunde især i forbindelse med slagtere der forhandler rituelt slagtet kød som fx Al-Akhawain på Frederikssundsvej i det københavnske Nordvestkvarter, hvis facade henvender sig i lige grad til et dansk- og et arabisklæsende publikum.

>

Illustrationen viser et opslag i *Gade / dansk ordbog – en håndbog i ghetto dansk* fra 2014. Ordbogens to redaktører, Tobias Cadin Borup og Ali Sufi, har samlet mere end 450 ord blandt unge "på gaden". Som det fremgår af opslaget, stammer flere af ordene fra andre sprog, fx arabisk, tyrkisk, engelsk og spansk.

<p>U/V</p> <p>Uff <small>Oprikselse: Arabisk</small> <i>Betydning:</i> En tilkendegivelse af irritation. <i>Eksempel:</i> Uff, du vover på at ringe til mig igen.</p> <p>Ukhti <small>Bejninger: -t Stavsmoder/Variationer: Okhti, Uktee Oprindelse: Arabisk</small> <i>Betydning:</i> Søster eller rigtig god veninde. <i>Eksempel:</i> Dejligt at se alle mine akhis og ukhtis.</p> <p>Varm <small>Bejninger: -e, -t Stavsmoder/Variationer: Brandvarm</small> <i>Betydning:</i> 1. Liderlig. 2. Aggressiv eller parat til alt. 3. Hælervare. <i>Eksempel:</i> 1. Moren er varm. 2. Faren er varm. 3. Computeren er varm.</p>	<p>V/W</p> <p>Vato <small>Bejninger: -t Oprindelse: Spansk</small> <i>Betydning:</i> Bandemedlem, en ven eller generel betegnelse for mand. <i>Eksempel:</i> Hvad så vatos, er der gang i den?</p> <p>Vay <small>Bejninger: -t Oprindelse: Arabisk</small> <i>Betydning:</i> Tilkendegivelse af noget vildt. Wow. <i>Eksempel:</i> Vay, vay, det var en vild aflevering.</p> <p>Wallah <small>Bejninger: -t Oprindelse: Arabisk</small> <i>Betydning:</i> At sværge ved gud. <i>Eksempel:</i> Wallah, jeg ikke har din oplader.</p> <p>Wahash <small>Stavsmoder/Variationer: Hwash, Whash Oprindelse: Arabisk</small> <i>Betydning:</i> Arabisk for hæst, betegner en tilstand af animalistisk vildskab. <i>Eksempel:</i> Argh, jeg er så sur på ham, wahash.</p>
---	--

bruge dem (P. Quist 2008). Der vil også være forskel på om ordene bruges alvorligt som en naturlig del af ens eget sprog, eller om de bruges for sjov til at parodiere andres sprog (P. Quist & J. Normann Jørgensen 2007). De ord som er nævnt her i artiklen, er medtaget fordi de vurderes som de mest udbredte og etablerede af de registrerede ord. Det vil sige at de optræder mere end én gang i data, og at de i hovedsagen kendes fra mere end én undersøgelse.

Vores viden om leksikalsk påvirkning fra nyere indvandrersprog stammer fra undersøgelser af unge byboeres talesprog. Der er gode grunde til at antage at de pågældende ord i alt væsentligt kun bruges af netop unge mennesker der er vokset op i byernes flersprogede områder, som for eksempel på Nørrebro i Køben-

havn eller i Gellerupparken i Århus. Men strengt taget ved vi endnu ikke noget om ordenes status blandt andre generationer end de unge. De fleste af de ovenfor beskrevne indlån associeres nemmest med ungdomssprog, men vi har ikke empirisk belæg for at sige at de ikke også benyttes af børn og voksne (af den simple grund at børn og voksne indtil videre ikke er blevet undersøgt). Fremtiden vil vise om ordene (måske enkelte af dem) etablerer sig på tværs af generationer og på tværs af majoriteten/minoriteten så de måske med tiden også kommer til at indgå i standardsproget. Størst potentiale for spredning har nok de mindst markerede af ordene. Det kunne være diskurspartiklerne *wallah* og *ev* som også udfylder nyttige funktioner i uformelt talesprog. Men indtil videre er det gætværk.